

**PRESENTACIÓ DEL CONGRÉS:
JAUME I.
LA CONQUESTA I L'ORGANITZACIÓ DE MALLORCA.
L'ECONOMIA URBANA, COMERCIAL I MARÍTIMA**

Mallorca refugi dels navegants

El cronista Marsili deia que la divina sapiència féu sorgir l'illa de Mallorca de la profunditat de les aigües perquè fos refugi i tutela dels navegants; l'illa era una cruïlla de camins marítims, des d'on es podia navegar a qualsevol lloc, per això, afegia, els homes de mar l'anomenaven "Cap de Creus", usant creu en el sentit de lloc on s'encreuen quatre camins.

Mallorca, que s'albira des de Catalunya en els dies clars, era per la seva situació estratègica i per la seva proximitat un objectiu d'expansió dels comtes de Barcelona i dels comtes reis. El comte Ramon Berenguer III n'havia emprès la conquesta, aliat amb una flota pisana, l'any 1114. L'expedició aconseguí la presa de la capital el 1115 però els croats pisans i catalans no la pogueren conservar a les seves mans. Els pisans no en tenien la intenció, només volien castigar un niu de corsaris i alliberar els captius cristians. El comte, que segurament hauria estat interessat a conservar-ne la possessió, hagué de tornar apressadament a Catalunya, atacada per un exèrcit almoràvit. Poc després, el mateix any 1115, l'illa era represa per una flota almoràvit. En començar el segle XIII, Mallorca es trobava encara en mans islàmiques i era no solament un escala comercial, on acudien diverses nacions de cristians: catalans, genovesos, pisans..., sinó també una base des d'on es practicava el cors i la pirateria contra cristians. Les Illes en mans islàmiques o d'una potència enemiga eren un perill per a la seguretat del comerç i de la navegació dels catalans.

La conquesta de Mallorca (1229)

Quan Jaume I decidí conquerir Mallorca trobà una resposta entusiasta entre els mercaders i mariners catalans, que eren ben conscients de la importància estratègica de l'illa per al creixement de les seves activitats. Malgrat que l'intent inicial d'expansió de Jaume I havia estat al País Valencià, la primera gran expedició fou a Mallorca, un objectiu que semblava molt més difícil, ja que requeria una flota i exigia una organització naval notable per a l'avitallament de l'exèrcit en campanya. Fins al regnat de Jaume I, tots els estols usats per a operacions de conquesta dels catalans havien estat fornits per les ciutats marítimes italianes, Gènova i Pisa, amb contribucions pròpies molt limitades. Ara, l'expansió del comerç català havia activat la construcció naval i el rei podia comptar amb les seves pròpies forces per a portar a terme l'expedició.

Alguns incidents marítims que s'havien produït amb els sarraïns de Mallorca durant l'any 1226 foren el pretext per a portar a terme la conquesta. Però no es tractava només d'acabar amb uns nuclis de cors i pirateria, hi havia la percepció clara que la possessió de les Illes era necessària per assegurar el desenvolupament polític i comercial de Catalunya, que podia resultar mediatitzat greument si aquesta possessió continuava en mans islàmiques o pervenia a una altra potència cristiana.

L'expedició, que es preparà durant tot l'any 1228, amb una Cort general a Barcelona que atorgà un subsidi al rei, el bovatge, sortí finalment de Salou, Tarragona i Cambrils el 5 de setembre de 1229.

La conquesta d'aquest regne dins la mar, com la crònica del monarca el qualifica repetidament, fou una proesa per a Catalunya i per al mateix rei, un jove de vint-i-dos anys.

Tingué dues etapes, una primera entre el setembre de 1229 i l'octubre de 1230, i una segona entre el maig i el juliol de 1231. En la primera etapa, després de desembarcar a Santa Ponça, l'exèrcit de Jaume I assetjà la capital, Ciutat de Mallorca, que no pogué ser presa, i saquejada, fins al 31 de desembre, després que fos desestimada una oferta de capitulació per l'oposició d'una part de la noblesa catalana. La segona etapa va completar el domini de l'illa amb la rendició dels sarraïns que s'havien refugiat a la Serra de Tramuntana després de la presa de la capital. En aquesta segona estada del rei a Mallorca,

El repartiment de Mallorca es va fer tal com s'havia acordat a les Corts de Barcelona de 1228, és a dir, en parts proporcionals segons l'esforç militar dels participants. Així, doncs, el rei rebé més o menys la meitat de la Ciutat de Mallorca, mentre que els comtes de Rosselló i d'Empúries, el vescomte de Bearn i el bisbe de Barcelona es repartien l'altra meitat. La resta de l'illa, coneguda després com a part forana, també fou dividida en dues parts, una per al rei i una altra per als magnats. El rei distribuí una part del que li pertocava entre templers i hospitalers, diverses institucions eclesiàstiques, alguns nobles catalans, l'infant Pere de Portugal, les ciutats que havien contribuït en l'empresa i els pobladors que havien acudit a establir-se a l'illa. També els magnats van distribuir una part de les terres i cases rebudes entre la seva gent. Els repobladors foren majoritàriament catalans, però també hi figuraven grups importants d'occitans, italians i gent de procedències diverses en menor proporció.

Dels musulmans que poblaven l'illa abans de la conquesta, una part va ser reduïda a servitud, mentre que una altra part hi va romandre, com a homes lliures, però sense formar comunitats reconegudes, com les que tenien els sarraïns d'altres territoris de la Corona. Van poder conservar una part dels seus béns, van poder continuar practicant la seva religió i a canvi hagueren de pagar un impost o capitació anual. Amb el pas del temps van acabar diluïts dins la població cristiana.

Les Illes van ser incorporades a la Corona catalano-aragonesa com un regne més; no foren unides a Catalunya, que havia assumit el pes de la conquesta, cosa que constituí un precedent per a la conquesta de València. El règim jurídic fou determinat per la Carta de Franquesa, que decretà la vigència dels Usatges de Barcelona per a determinades qüestions. Els mariners, mercaders, artesans i pagesos, principalment catalans, que s'instal·laren a Mallorca hi portaren la seva llengua; aquesta gent, tot continuant les seves activitats des del nou assentament, situaren l'illa dins l'àrea econòmica catalana i projectaren el seu comerç i els seus vaixells molt aviat cap a destinacions llunyanes.

El nostre congrés

De tots aquests aspectes de la història de l'illa: conquesta, repoblament i ordenació del territori, separació del regne de Mallorca de la resta d'estats de la Corona catalanoaragonesa per Jaume I en benefici del seu fill segon, Jaume II, en parlarem en aquest congrés, organitzat per l'Institut d'Estudis Catalans dins de les activitats per celebrar el vuitè centenari del naixement de Jaume I, amb la col·laboració per a aquest congrés del Govern Insular de Mallorca i de l'Institut Europeu de la Mediterrània, col·laboració que agraïm molt. A més d'aquests aspectes tan lligats a la història de Mallorca, el congrés en tractarà d'altres més generals, com l'economia urbana i en particular el comerç i la navegació; igualment, tindrà un lloc destacat al congrés l'anàlisi de la personalitat de Jaume vista pels seus contemporanis, a l'època moderna, a la Renaixença, l'arrelament popular de la seva figura, la historiografia contemporània sobre el monarca i la iconografia sobre Jaume I.

Estem segurs que el Congrés aportarà nous coneixements sobre el rei i el regnat i que en podrem publicar les actes aviat.

Maria Teresa Ferrer i Mallol
Presidenta de la Secció Històrico-Arqueològica